

SIVISTÄVÄN VAALIKONEEN KÄSIKIRJA

Kirsi Hantula,
Kalle Järvenpää,
Veikko Isotalo ja
Silja Porkkala



Sitran opas

© Sitra 2025

Sivistävän vaalikoneen käsikirja

Kirjoittajat: Kirsi Hantula, johtava asiantuntija, Sitra; Kalle Järvenpää, TaM, Open VAA ry; Veikko Isotalo, VTM, DI, Turun yliopisto ja Silja Porkkala, projektipäällikkö, Nuorisoala ry. Opas on tuotettu osana Sitran Avoin vaalikonealusta –hanketta.

Taitto: Grano Oy

ISBN 978-952-347-445-1 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 3087-5269 (verkkajulkaisu)

Sitran oppaat on tarkoitettu tulevaisuustiedon hyödyntämiseen. Ne ovat konkreettisia apuvälineitä tulevaisuustyöhösi.

Sisällys

Vaalikonekin voi sivistää	4
Miten sivistävä vaalikone eroaa muista vaalikoneista?	6
Sivistävän vaalikoneen suunnittelun keskeiset periaatteet	8
Käytännön vinkkejä sivistävän vaalikoneen toteuttamiseen	22
Muita vaalikoneita, joissa on sivistäviä ominaisuuksia	31
Lähdeluettelo	32



Vaalikonekin voi sivistää

Mitä?

Käsissäsi on Sivistävän vaalikoneen käsikirja. Se auttaa hahmottamaan, miten nykyaikainen vaalikone voi tukea kansalaisten kykyä ymmärtää politiikkaa ja madaltaa kynystä äänestä. Vaikka vaalikoneet ovat keksimisestään lähtien pyrkineet edistämään näitä tavoitteita, moderni vaalikonetutkimus on syventänyt ymmärrystä erilaisten käyttäjäryhmien tarpeista. Samalla teknologinen kehitys on avannut uusia mahdollisuuksia sivistävämpien vaalikoneiden kehittämiseksi. Esimerkiksi tekoälyn eettinen ja harkittu käyttö vaalikoneessa voi tukea vaalikoneen käyttäjän politiikan ymmärrystä.

Tähän käsikirjaan on koottu keskeisiä periaatteita, joiden tulisi ohjata sivistävän vaalikoneen suunnittelua ja toteutusta. Oppaasta löydät myös käytännön esimerkkejä vaalikoneista, jotka on toteutettu periaatteita noudattaen.

Esimerkkivaalikoneet on julkaistu osana Sitran vuosina 2023–2025 rahoittamaa työtä, jossa Suomessa kehitettiin modulaarinen avoimen lähdekoodin vaalikonealusta. Avoin vaalikonealusta nopeuttaa vaalikoneiden julkaisua, alentaa julkaisukustannuksia ja luo joustavat tekniset puitteet uusille vaalikoneinnovaatioille, myös entistä sivistävämpien vaalikoneiden kehittämiseksi.

Oppaaseen on koottu nimettömiä sitaatteja. Ne ovat peräisin vuosina 2023–25 säännöllisesti kokoontuneen vaalikonefoorumin tapaamisista ja niissä pidettyjen esitysten materiaaleista. Foorumin tavoitteena on ollut koota suomalaisen vaalikonekentän osajat yhteen jakamaan tietoa ja syventämään yhteistä ymmärrystä vaalikoneiden suunnittelusta, toteutuksesta ja kehityksestä.

Kenelle?

Sivistävän vaalikoneen käsikirja tarjoaa käytännönläheistä tietoa sivistävien vaalikoneiden suunnittelusta ja toteutuksesta vaalikoneiden julkaisijoille ja -kehittäjille sekä organisaatioille, jotka harkitsevat tulevaisuudessa oman vaalikoneensa julkaisemista. Oppaasta löytyy monipuolista tietoa myös niille, jotka ovat kiinnostuneet yleisemmin modernien vaalikoneiden mahdollisuuksista tukea kansalaisten ymmärrystä puoluepolitiikasta ja tärkeistä yhteiskunnallisista kysymyksistä.

“Vaalikoneet eivät pysty ratkaisemaan demokratian ongelmia, mutta on varmistettava, että ne eivät toisinnalla tai vahvista ilmiöitä, jotka rapaattavat demokratiaa.”

Miksi?

Vaalikoneita käytetään joissakin Euroopan maissa jo laajasti. Esimerkiksi Suomessa niiden käyttäjäkunta on tuplaantunut ja moninaistunut 2000-luvun aikana.

Siksi on yllättävää, kuinka vähän vaalikoneet ovat kehittyneet historiansa aikana, vaikka politiikan ymmärrykselle ja faktapohjaiselle tiedolle on demokraattisissa yhteiskunnissa entistä suurempi tarve. Kun merkittävä osa ihmisistä seuraa politiikan ilmiöitä ensisijaisesti sosiaalisen median kautta, luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin polarisoituu. Samalla politiikan teko ja yhteiskunnallinen keskustelu muuttuvat entistä kärjekkäämmiksi.

Kun yhteiskunnallisen keskustelu polarisoituu ja jyrkentyy, on tärkeää varmistaa, että ihmisille on tarjolla punnittua, todennukaista informaatiota ajankohtaisista poliittisista teemoista. Sivistävä vaalikone vastaa tähän tarpeeseen. Se parantaa käyttäjien ymmärrystä politiikasta ja ajankohtaisista yhteiskunnallisista teemoista kohderyhmälähtöisesti ja innostavasti.

Miten sivistävä vaalikone eroaa muista vaalikoneista?

Vaalikoneiden perustehtävänä on auttaa äänestäjiä löytämään itselleen sopiva puolue tai ehdokas – niin myös sivistävän vaalikoneen. Sivistävän ja perinteisen vaalikoneen keskeisin ero piilee siinä, minkälaisia oletuksia vaalikone tekee käyttäjänsä ennakkotiedoista.

Aikaisemmin vaalikoneita on usein suunniteltu olettaen, että vaalikoneen käyttäjällä on suhteellisen korkea tietämys politiikasta sekä vaali- ja hallintojärjestelmästä. Sivistävä vaalikone ei perustu tällaisille olettamuksille. Se tarjoilee vaalikoneväittämien ohessa käyttäjälle luotettavia ja puolueettomia taustatietoja, joita tämä saattaa kaivata muodostaessaan omia kantojaan.

Vaikka sivistävä vaalikone on tavallisesti suunniteltu jonkin tietyn kohderyhmän tarpeisiin, sen suunnittelussa tehdyt valinnat tarjoavat tukea myös muille käyttäjille ja

vahvistavat heidän poliittista tietämystään. Kannanmuodostusta tukevat tiedot sivistävä vaalikone tarjoaa kohderyhmälähtöisesti, paketoiden ja palastellen ne kohderyhmän tarpeisiin sopivilla tavoilla.



Sivistävä vaalikone lisää ymmärrystä ja madaltaa osallistumiskynnystä

Käytännössä on silti keinotekoista luoda kovin jyrkkiä eroja sivistävien ja perinteisten vaalikoneiden välille, koska monet nykyaikaisista vaalikoneista sisältävät ainakin joitakin sivistävän vaalikoneen keskeisiä ominaisuuksia.

On hedelmällisempää tarkastella sivistävän ja perinteisen vaalikoneen välisiä eroavaisuuksia aste-eroina, jotka ovat peräisin suunnittelua ohjaavista periaatteista. Sivistävän vaalikoneen suunnittelussa kaikkein keskeisimmäksi periaatteeksi on valittu sivistävyys. Tavoitteena on, että sivistävän vaalikoneen käyttäjällä on koneen käytön jälkeen lähtötasoa korkeampi tietämys politiikasta – tai ainakin joistakin vaalikoneen taustoittamista asioista.

Parhaimmillaan sivistävän vaalikoneen käyttö voi vahvistaa ihmisen sisäistä kansalaispätevyyttä, eli kokemusta siitä, miten hän ymmärtää politiikkaa ja pystyy osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä vaikuttamaan päätöksentekoon.



Sivistävän vaalikoneen suunnittelun keskeiset periaatteet

Sivistävän vaalikoneen suunnittelua ohjaa muutama tärkeä ohjenuora.

- 1.** Huomioi kohderyhmän tarpeet
- 2.** Anna käyttäjälle valtaa
- 3.** Tee oppimisesta houkuttelevaa



1. Huomioi kohderyhmän tarpeet

Sivistävän vaalikoneen suunnittelun lähtökohtana on aina syvällinen ymmärrys valitun kohderyhmän odotuksista ja tarpeista. Vaalikoneen suunnittelussa tehdyillä valinnoilla voidaan vahvistaa kohderyhmän ymmärrystä politiikasta ja ajankohtaisista yhteiskunnallisista teemoista sekä lisätä vaalikoneen käyttöhalukkuutta.

Esimerkiksi eri ikäryhmien mediasisältöjen kulutustottumuksissa on suuria eroja, ja nämä tulisi ottaa huomioon vaalikoneen suunnittelussa. Yhtä lailla tärkeää on tiedostaa, että sosioekonominen asema ja koulutustaso vaikuttavat siihen, miten vahvaksi ihminen kokee oman sisäisen kansalaispätevyytensä. Näitäkin tekijöitä tulisi pohtia sivistävää vaalikonetta suunnitellessa.



Muista kohderyhmä myös väittämien valinnassa

Kohderyhmän tarpeet ja odotukset tulevat parhaiten huomioituiksi, kun kohderyhmän jäseniä kuullaan ja osallistetaan eri tavoin vaalikoneen suunnittelu- ja toteutusvaiheessa.

Vaalikoneen toteuttaja käyttää suurta valaa muun muassa valitessaan ja muotoillessaan vaalikoneväittämiä. Valitut väittämät luovat todelliset rajat sille, mitä yhteiskunnallisia teemoja ja näkökulmia vaalikoneessa nousee esiin. Sen vuoksi nämäkin valinnat on syytä tehdä kohderyhmälähtöisesti. Esimerkiksi nuoria ja eläkeläisiä kiinnostavat tavallisesti osin erilaiset yhteiskunnalliset kysymykset jo pelkästään erilaisten elämäntilanteiden vuoksi.

Väittämiä valitessa on silti tärkeää löytää sopiva tasapaino kohderyhmälle oleellisten ja muiden yhteiskunnallisesti merkittävien, ajankohtaisten teemojen välille. Tämä on tärkeää myös siksi, että väittämien sisältö ohjaa väistämättä vaalikoneen tarjoamia ehdokassuosituksia.

Kohderyhmän toiveita ja odotuksia kannattaa kuunnella herkällä korvalla myös vaalikoneen käyttöliittymäsuunnittelussa. Jos kohderyhmän tarpeet sitä edellyttävät, vakiintuneita vaalikoneiden käyttöliittymäratkaisuja kannattaa kyseenalaistaa! Vaalikoneen ei esimerkiksi välttämättä tarvitse olla tekstimuotoinen. Varsinkin nuorten kohderyhmässä toimivampi ratkaisu saattaa olla vaalikone, jossa pääosan taustoittavista sisällöistä saa katsella videoina.

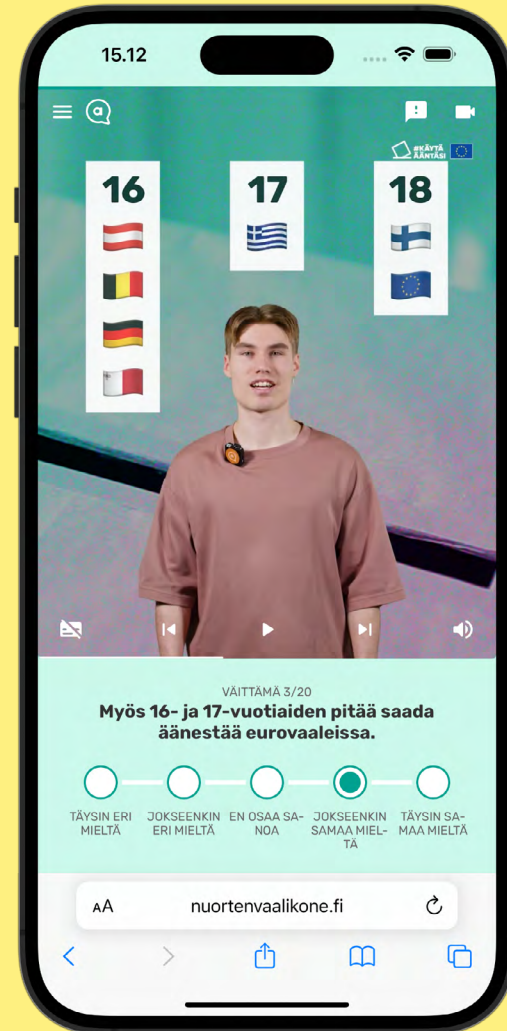
“Videot olivat erinomainen lisä: napakoita, informatiivisia ja juuri sopivia myös ensikertalaisille äänestäjille. Loistavaa työtä!”

ESIMERKKI:

Videovaalikone lisäsi ymmärrystä EU-asioista

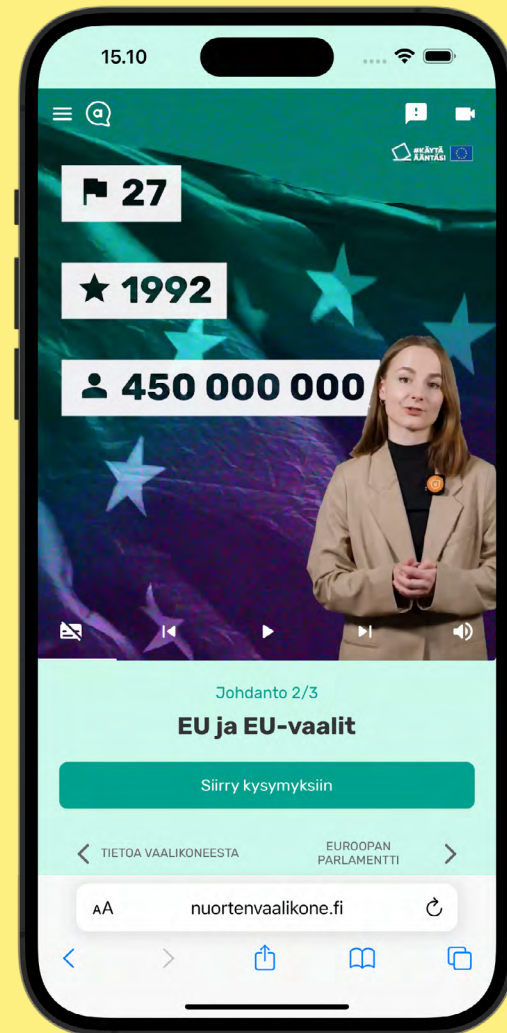
Suomessa toteutettiin vuoden 2024 EU-vaaleihin videomuotoinen vaalikone, joka oli suunniteltu erityisesti nuorille äänestäjille. Vaalikone poikkesi tavanomaisista vaalikoneista siten, että taustatiedot tarjottiin käyttäjille ensisijaisesti pystyformaattiin kuvatuilla videoilla. EU-vaaleja ja -asiakysymyksiä valottavissa videoissa esiintyi nuoria. Se teki niistä nuorelle kohde-ryhmälle lähestyttävämpiä. Taustoittavat sisällöt pystyi kuitenkin halutessaan lukemaan myös tekstinä.

Vaalikoneen suunnitteluvaiheessa nuoret osallistuivat sekä vaalikoneen käyttöliittymän kehittämiseen että vaalikoneväittämiensä laatimiseen. Videomuotoiseen vaalikoneeseen päädyttiin, koska nuoret pitivät videota ehdottomasti parhaana taustatiedon esittämistapana.



Nuorten toiveesta vaalikoneen tarjoamat taustavideot keskittyivät erityisesti vaalikoneväittämien käsittelemiin aiheisiin. Vaalikoneeseen kuvattuja selitevideoita hyödynnettiin myös koneen markkinoinnissa sosiaalisessa mediassa.

“Nuorena äänestäjänä myönnän, ettei minulla ole vielä kattavaa tietoa kaikista vaalikoneen aiheista, joten lisätiedot auttavat vastaamisessa paljon.”



2. Anna käyttäjälle valtaa

Sivistävässä vaalikoneessa väittämiä taustoittavan tiedon tulee olla koko ajan kätevästi saatavilla. Samanaikaisesti tietoa pitää tarjota niin, ettei vaalikoneen käytöstä tule liian hidasta. Kun käyttäjällä on riittävästi valtaa päättää, missä määrin ja miten hän tarjottua taustatietoa hyödyntää, molemmat päämäärät voivat toteutua.

Käytännössä sivistävän vaalikoneen suunnittelussa saattaa silti olla järkevää päättää, että kone tarjoaa taustatietoja automaattisesti, eikä ainoastaan käyttäjän pyytäessä niitä. Tällöinkin on tärkeää antaa käyttäjälle mahdollisuus ohittaa tarjotut taustatiedot sekä valita, miten laajasti hän haluaa niihin syventyä. Parasta on esittää taustatiedot niin, että tärkeimmät asiat on mahdollista omaksua silmäyksellä, mutta asioihin voi halutessaan syventyä.

Myös muilla sivistävän vaalikoneen suunnittelussa tehdyillä valinnoilla voidaan tietoisesti vahvistaa käyttäjien valtaa määritellä omaa käyttäjäpolkuaan. Eräs suositeltava tapa on tarjota taustatietoa käyttäjille useilla eri tavoilla, esimerkiksi video-, audio- tai tekstimuodossa. Näin käyttäjät saavat mahdollisuuden valita itse, missä muodossa he tietoa omaksuvat. Jos vaalikoneessa käytetään pääasiallisesti tekstimuotoisia taustaselitteitä, mutta ne tarjotaan myös audiona, siitä saattavat hyötyä esimerkiksi käyttäjät, joille lukeminen on hidasta tai hankalaa.



3. Tee oppimisesta houkuttelevaa

Vaalikoneiden etu muihin politiikkaa koskevan tiedon lähteisiin on, että vaalikoneet tarjoavat yksilöllisiä suosituksia käyttäjille heidän omien vastaustensa perusteella. Yleensä koneet suosittelevat ehdokasta tai puoluetta, jonka vastaukset vaalikoneväittämiin ovat olleet kaikkein lähimpänä käyttäjän vastauksia. Vaalikoneväittämiin vastatesaan käyttäjä oppii samalla, mitä poliittisia asiakysymyksiä vaaleissa käsitellään ja miten eri ehdokkaat ja puolueet niihin suhtautuvat. Sivistävä vaalikone voi helpottaa ja syventää käyttäjien oppimista muun muassa käyttämällä koneessa yleistajuista kieltä.

Vaalikonetutkimuksissa on myös käynyt ilmi, että vaalikoneiden käyttäjillä on varsin yhdenmukaisia tiedontarpeita. Tavallisesti he haluavat selityksiä väittämässä esiintyvälle termeille. Sen lisäksi he kaipaavat taustatietoja, jotka auttavat muodostamaan oman mielipiteen erilaisiin ajankohtaisiin politiikkakysymyksiin. (Kamoen – Liebrecht 2022.)

Sivistävä vaalikone voi auttaa käyttäjiä esimerkiksi tarjoamalla valmiita kysymys-vastaus -pareja, joista saa lisätietoa käsitellyistä asiakysymyksistä. Niissä voidaan vastata esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin: ”Mikä tilanne on nykyisin?” ja ”Miten tämä muutos vaikuttaisi?”



VINKKI

Tekoäly mukaan sivistävään vaalikoneeseen

Generatiivisen tekoälyn viimeaikainen kehitys on kasvattanut kiinnostusta tuoda tekoälyä vaalikoneisiin. Eräs ilmeisimmistä tavoista hyödyntää tekoälyä on liittää vaalikoneeseen ChatGTP:n kaltainen chattibotti, jolta käyttäjä pystyy halutessaan kysymään koneen sisältämistä väittämistä ja politiikkateemoista. Sekin on yksi tapa vahvistaa käyttäjän valtaa valita vaalikoneessa oma käyttäjäpolkunsa.

Jos vaalikoneen julkaisija haluaa tuoda koneeseensa chattibotin, sen toteutustapaa tulee kuitenkin harkita tarkkaan. Rajoittamattomalla aineistolla koulutettujen ja internetiin kytköksissä olevien chattibottien tiedetään toisinaan hallusinoivan, kun ne vastaavat käyttäjien kysymyksiin. Niiden taustalla toimivien kielimallien harjoitusaineisto sisältää vinoumia. Siksi chattibottien tuottamien vastausten paikkansapitävyydestä ei voi olla varma, eikä niiden tarjoama tieto ole välttämättä puolueetonta. Vaalikoneen julkaisija voi suitsia näitä ongelmia valikoimalla chattibotin tietolähteet tai tuottamalla ja tarkistamalla chattibotin antamat vastaukset etukäteen.

Mikäli chattibotin vastaukset laaditaan etukäteen, chattibotti pystyy vastaamaan ainoastaan rajalliseen joukkoon kysymyksiä. Sivistävässä vaalikoneessa tämä ei

välttämättä ole kovin vakava puute, koska vaalikoneiden käyttäjiä askarruttavat yleensä samankaltaiset kysymykset. Vaalikoneen julkaisija voi ennakoida nämä tiedontarpeet, tuottaa niihin vastaukset ja varmistaa näin, että chattibotti pysyy asiassa.

Kysymyksiin vastaamisen ohella chattibotilla voi olla sivistävässä vaalikoneessa muitakin tehtäviä. Käyttäjän avatessa vaalikoneen se voi aloittaa keskustelun selvittääkseen, mitkä ovat käyttäjälle tärkeimpiä yhteiskunnallisia teemoja. Näin se voi auttaa käyttäjää vastamaan kysymyksiin mukautetussa järjestyksessä. Järjestys voisi perustua paitsi käyttäjän valitsemaan teemajärjestykseen, myös eri väittämien hyödyllisyyteen ehdokas- tai puolue-suositusten laskemisessa. Tällainen vastaamisjärjestys nopeuttaisi suositusten laskemista. Siitä olisi hyötyä varsinkin silloin, kun käyttäjä ei halua käyttää paljon aikaa vaalikoneeseen vastaamiseen.

Tekoälystä voi olla hyötyä myös sivistävän vaalikoneen toteutusvaiheessa. Sen avulla vaalikoneen julkaisija voi esimerkiksi luonnostella tekstimuotoisia taustaselitteitä tai laatia tekstimuotoisista selitteistä edullisesti ja tehokkaasti video- tai audiomuotoisia selitteitä tai infografiikoita.

Vaalikone auttaa löytämään oman paikan poliittisella arvokartalla

Politiikan asiakysymysten ohella sivistävä vaalikone pystyy vahvistamaan käyttäjien laajempaa ymmärrystä politiikasta. Tässä hyödyksi voivat olla esimerkiksi vaalikoneiden arvokartat. Ne auttavat käyttäjiä hahmottamaan poliittisia arvoulottuvuuksia ja heidän omaa paikkaansa niissä. Perinteisen vasemmisto–oikeisto -jaon ohella keskeiseksi arvoulottuvuudeksi ovat nousseet niin sanotut sosiokulttuurilliset asiakysymykset, johon kuuluvat liberaalit ja konservatiiviset asenteet, maahanmuuttokysymykset ja ympäristöä ja ilmastoja koskevat kannat (Thomeczek, Jan Philipp et al, 2025). Suomalaista politiikka jäsentävät myös alueellista tasa-arvoa ja vähemmistökieliä koskevat kysymykset.

Vaalikoneiden tarjoamista arvokartoista on apua erityisesti uusille äänestäjille, jotka vasta muodostavat omia poliittisia näkökantojaan. Ne auttavat hahmottamaan erilaisten arvoulottuvuuksien välisiä eroja. Arvokartat on kuitenkin laadittava huolella. Eri arvoulottuvuuksiin liitetyt väittämät on kyettävä perustelevaan sekä tutkimusteorian että

ehdokkaiden ja puolueiden vaalikoneeseen tuottamien vastausten pohjalta. Muuten on riskinä, että vaalikone luo käyttäjille vääristyneen kuvan poliittisista arvoista. (Germann et al, 2015.)

Arvokarttojen lisäksi sivistävässä vaalikoneessa kannattaa käyttää myös muunlaisia visualisointeja. Käyttäjiä voi johdatella vaalikoneen tuloksiin esimerkiksi tuottamalla persoonallisuustestin kaltaisia, visualisoituja henkilökohtaisia tuloksia. Ne lisäävät käyttäjien ymmärrystä omasta poliittisesta sijoittumisesta ja voivat samanaikaisesti toimia esimerkiksi sosiaalisessa mediassa jaettavina kuvina.

“Tää oli ihan super! Mua ei kauheesti sen enempiä kiinnosta politiikka, mut kyl aina pitää äänestää! Sen takia jotkut muiden vaalikoneiden kysymykset tuntuu tosi vaikeilta ja niiden selitykset ei auta yhtään. Tässä sen sijaan selitettiin tosi hyvin ja perusteellisesti mitä mikäkin tarkoittaisi!”

VINKKI

Politiikan arvoeroja voi visalisoida monin eri tavoin

Vaalikoneiden käyttämistä visualisaatiomalleista perinteisin on kahden akselin arvokartta. Siinä ensimmäisen akselin muodostaa tavallisesti vasemmisto–oikeisto -akseli ja toisen konservatiivi–liberaali -akseli.

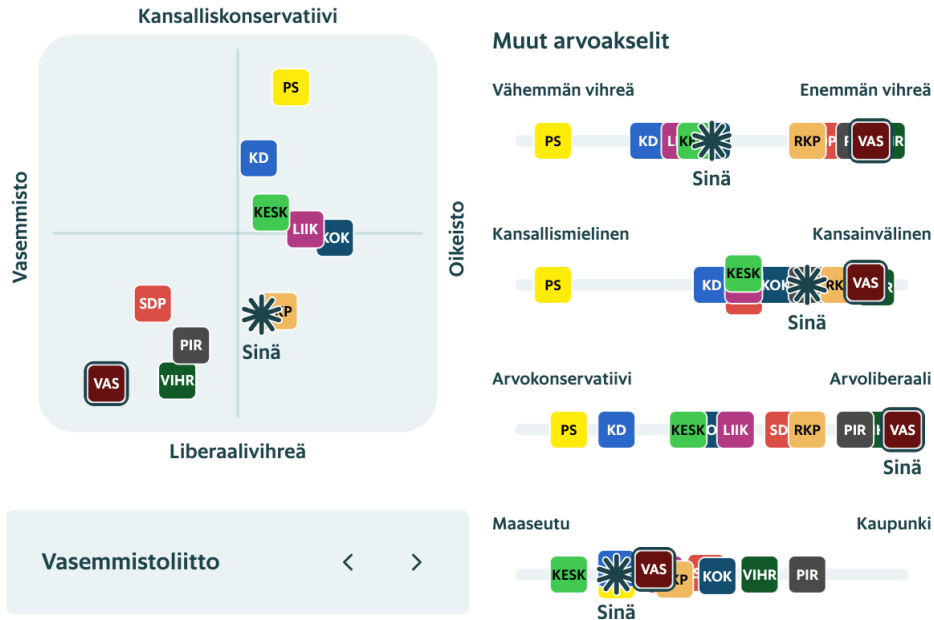
Sekä Suomessa että muualla julkaistuissa vaalikoneissa on kuitenkin käytetty muitakin visualisaatiomalleja. Osa näistä on muunnoksia perinteisestä arvokartasta, osa muunlaisia visualisointeja ehdokkaiden tai puolueiden välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä. Visualisaatiomallien kehittämissä on lupa käyttää luovuutta etsittäessä omalle kohderyhmälle sopivinta tapaa kuvata tuloksia!



Arvokarttasi

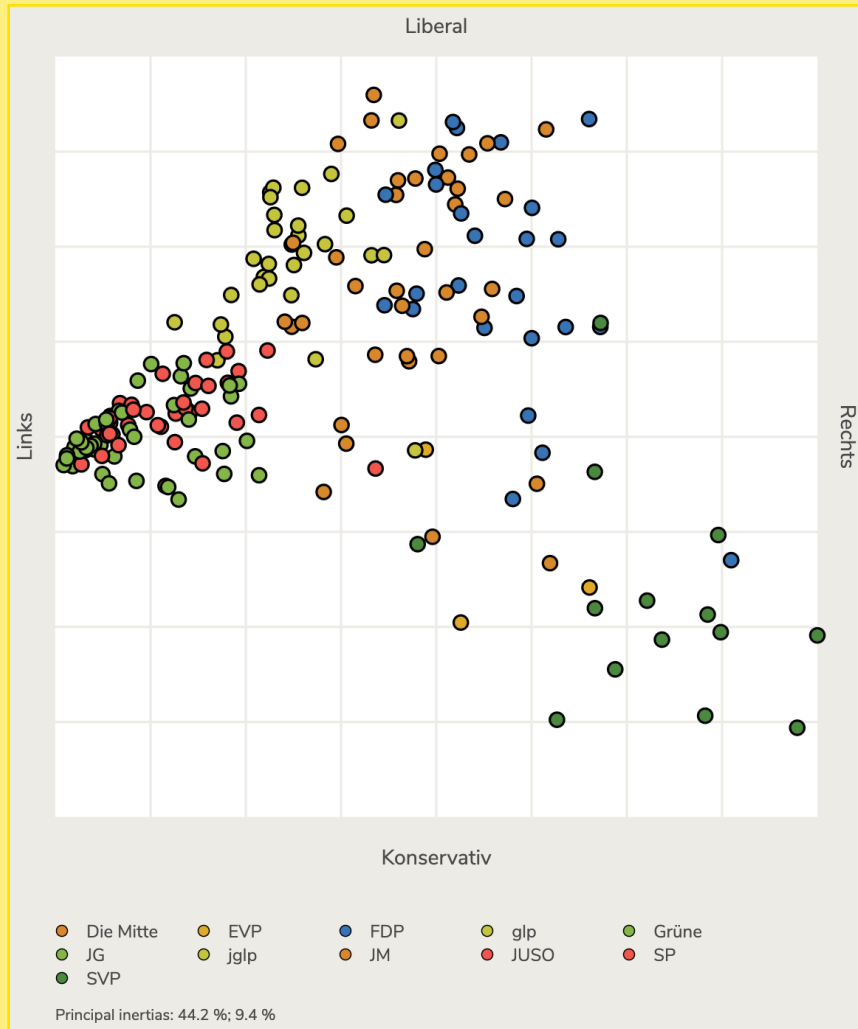
Olemme laskeneet vastauksistasi, mihin sijoitut 6 eri arvoakselilla. Näitä mittareita käytämme myös sinulle sopivimpien ehdokkaiden ja puolueiden löytämiseen.

Arvokartalla näkyvät lähimpien puolueidesi lisäksi muut suurimmat puolueet. Puolueiden selitteet saat esille selaamalla nuolilla, painamalla puolueen merkkiä tai viemällä hiiren merkin päälle.



Esimerkki 1: Rikastettu arvokartta

Tässä vaalikoneessa perinteistä arvokarttaa on täydennetty tuomalla siihen neljä lisäulottuvuutta, jotka näkyvät kuvassa oikealla. Tätä toteutusta käytettiin Helsingin Sanomien vuoden 2023 eduskuntavaalien yhteydessä julkaisemassa vaalikoneessa.

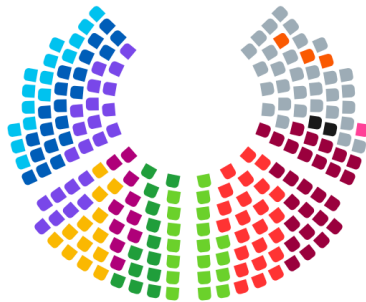


Esimerkki 2: Ehdokkaiden sijoittuminen

Tähän vaalikoneen visualisaatioon on värikoodattu kaikki vaaleisiin osallistuneet ehdokkaat. Päämääränä on havainnollistaa vaalikoneen käyttäjälle, miten samaan puolueeseen kuuluvat ehdokkaat sijoittuvat vastustensa perusteella suhteessa toisiinsa. Samasta kuvasta näkee, missä sijaitsee kunkin puolueen keskipiste: kohta, johon on keskittynyt suurin määrä puolueen ehdokkaita. Visualisaatio on peräisin sveitsiläisen Politools-järjestön ylläpitämästä Smartvote-vaalikoneesta. Kone on käytössä Sveitsissä, minkä lisäksi järjestelmää on käytetty esimerkiksi Tiibetissä, Itävallassa ja Australiassa.

Sinun eduskuntasi

Tältä eduskunta näyttäisi, jos se koottaisiin Ylen vaalikoneessa antamiesi vastausten perusteella. Valinnoissa käytetään samaa menetelmää kuin vaaleissakin.



		yle			
Vas.	27	SDP	24	KD	22
Kok.	20	Vihr.	19	PS	15
RKP	13	Kesk.	13	Liik.	10
VKK	7	VL	6	KriP	5
SKP	4	Lib.	3	sit.	2
KL	2	Pir.	2	FP	1
EOP	1	S	1	SKE	1
SML	1	KaL	1		

Esimerkki 3: Sinun eduskuntasi

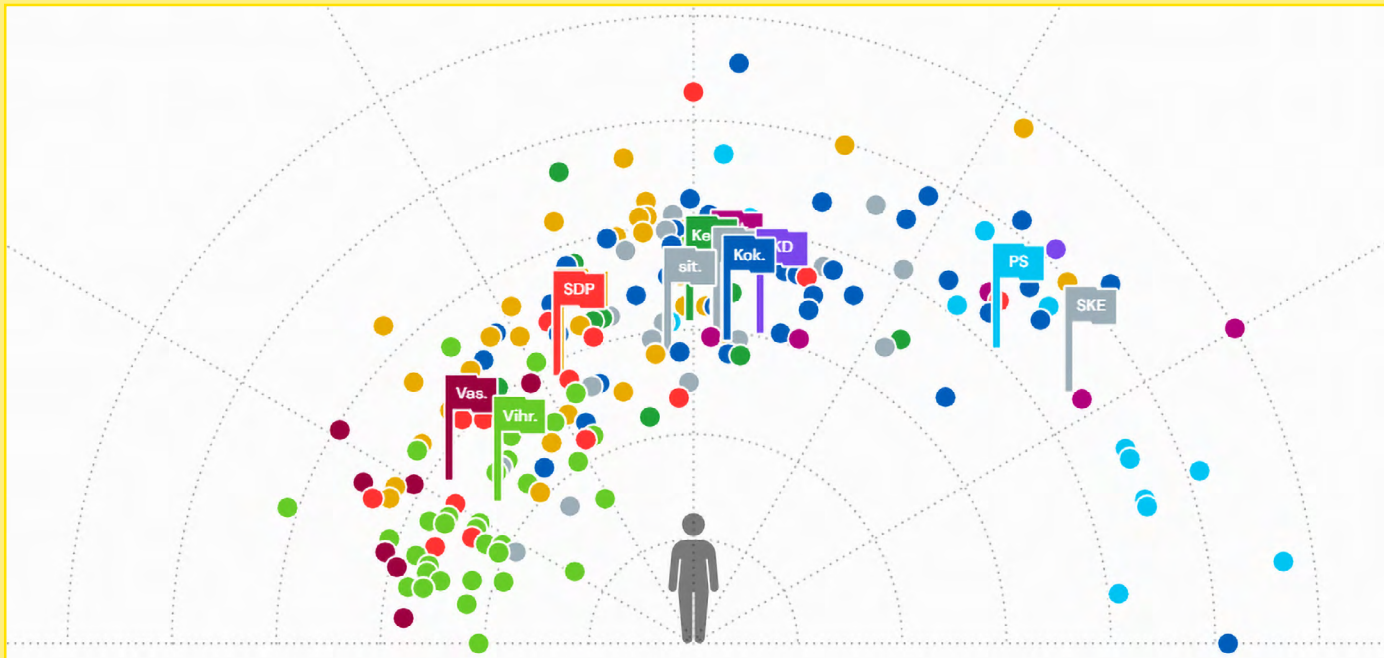
Vaalikoneiden visualisatioita voidaan suunnitella myös käyttäjän näkökulmasta.

Tässä vaalikoneessa käyttäjä saa vaalikoneen täytettyään nähtäväkseen, minkälainen eduskunta hänen vastaustensa perusteella muodostuisi. Yle on tarjonnut tätä visualisatiota vaalikoneen käyttäjilleen lisätoimintona viimeaikaisissa vaaleissa.

Esimerkki 4: Oma ehdokaskarttasi

Tässä vaalikoneessa käyttäjä saa vaalikonekysymyksiin vastattuaan nähdäkseen ehdokaskartan, jossa käyttäjä itse on keskellä ja ehdokkaat on aseteltu vastausten perusteella hänen ympärilleen. Ehdokkaat näkyvät visualisaatiossa erivärisinä palloina. Pallon etäisyys käyttäjästä kertoo, kuinka yhdenmukaisesti käyttäjä ja tietty ehdokas ovat vastanneet vaalikoneen kysymyksiin.

Vasemmisto-liberaalit ehdokkaat ovat ryhmittyneet ehdokaskartassa pääosin vasemmalle puoliskolle ja oikeisto-konservatiiviset ehdokkaat kartan oikealle puoliskolle. Tätä visualisaatiota käytettiin kurssityönä tehdyssä kokeellisessa vaalikoneessa, joka toteutettiin Suomessa vuoden 2021 kuntavaalien yhteydessä. Koneessa käytettiin pohjana Ylen vaalikoneen tietoja.



Käytännön vinkkejä sivistävän vaalikoneen toteuttamiseen

Kun sivistävän vaalikoneen suunnitteluperiaatteet ovat hyvässä muistissa, kannattaa vielä pysähtyä miettimään koneen käytännön toteutusta.

- 1.** Kiinnitä huomioita taustakysymyksiin
- 2.** Kehitä yhdessä kohderyhmän kanssa
- 3.** Satsaa kohderyhmälähtöiseen viestintään
- 4.** Valitse tekniset ratkaisut kohderyhmän ehdoilla



1. Kiinnitä huomiota taustakysymyksiin

Vaalikoneen suunnittelun alkuvaiheessa huomio kiinnittyy yleensä vaalikoneväittämiä muodostamiseen. Se on ymmärrettävää. Vaalikoneväittämiä ohella on kuitenkin hyvä miettiä jo varhaisessa vaiheessa, mihin muihin kysymyksiin ehdokkaiden tai puolueiden halutaan vastaavan.

Tiettyjen määrämuotoisten lisätietojen kerääminen, jotka koskevat esimerkiksi ehdokkaan ikää, sukupuolta, koulutusta tai ammattia, on yleensä helppoa. Kun nämä tiedot on kerätty kaikilta ehdokkailta, niitä voidaan hyödyntää vaalikoneessa esimerkiksi tarjoamalla käyttäjille mahdollisuus käyttää niitä suodatuskriteereinä, kun he tarkastelevat saamiaan ehdokassuosituksia. Voi toki kyseenalaistaa, pitäisikö esimerkiksi ehdokkaan ikää tai sukupuolta edes tarjota suodatuskriteeriksi, mutta päätäntävalta on kenties tässäkin parasta luovuttaa käyttäjälle!

Demografisten taustatietojen lisäksi sivistävä vaalikone voi tarjota käyttäjille myös muunlaista taustatietoa eri ehdokkaista. Ehdokkaille voidaan esimerkiksi antaa mahdollisuus luoda oma vapaamuotoinen esittely, jossa he pystyvät tuomaan itseään henkilökohtaisemmin esille. Sivistävä vaalikone voi myös sisältää osion, jossa ehdokkaat saavat kertoa tärkeimmistä vaaliteemoistaan tai vaalilupauksistaan. Tällöin ehdokkaat voivat nostaa esiin sellaisiakin aihepiirejä, jotka eivät sisälly vaalikoneessa julkaistuihin väittämiin.

Kerättyjä lisätietoja voidaan hyödyntää vaalikoneen käyttäjälle muodostettavassa henkilökohtaisessa tuloslistassa, jossa ehdokkaat listataan paremmuusjärjestykseen. Tällöin tuloslistassa ei näytetä pelkästään kärkiehdokkaiden saamia suositusprosentteja, vaan esiin nostetaan lisäksi vaikkapa heidän listaamansa tärkeimmät vaaliteemat.

Tämän toteutuksen merkittävin hyöty on, että ehdokkaita on tällöin mahdollista erotella muullakin tavalla kuin pelkän suositusprosentin perusteella. Siitä on apua sopivan ehdokkaan valinnassa, koska vaalikoneiden listaamien kärkiehdokkaiden suositusprosentteissa on usein vain pieniä, jopa ainoastaan prosentinkymmenysten, eroja. Pelkkien suositusprosenttien tarkastelu saattaa myös hämärtää eroja, joita kärkiehdokkaidenkin kesken saattaa syntyä asiakysymyksissä.

Sivistävä vaalikone voi tarjota tukea sopivan ehdokkaan löytämiseen nostamalla suositusprosenttien rinnalle esiin esimerkiksi kärkiehdokkaiden vaaliteemoja tai -lupauksia. Sujuvan teknisen toteutuksen varmistamiseksi näitä lisätietoja koskevien ehdokasvastausten pituus ja muoto kannattaa kuitenkin vakioida, jotta ehdokkaiden antamat vastaukset mahtuvat vaalikoneen tuloslistanäkymään.



2. Kehitä yhdessä kohderyhmän kanssa

Jos mahdollista, järjestä työpajoja valitsemasi kohderyhmän kanssa heti, kun käynnistät vaalikoneen suunnittelun. Työpajoissa voidaan kokeilla olemassa olevia vaalikoneita, vertailla niiden ominaisuuksia ja käyttöliittymiä sekä miettiä, miten tulokset esitetään tai missä muodossa lisätietoja tarjotaan.

Ota kohderyhmä tiiviisti mukaan myös vaalikoneesi sisältämien väittämien luomiseen ja muotoiluun. Aloita prosessi pohtimalla ensin yhdessä, mitä aihepiirejä vaalikoneen väittämien tulisi kattaa. Älä myöskään unohda testata valmiita väittämiä ja niiden selitteitä kohderyhmällä ennen vaalikoneen julkaisua. Varmista erityisesti, että vaalikoneväittämät on muotoiltu kohderyhmän mielestä ymmärrettävästi ja väittämät ymmärretään yhdenmukaisella tavalla. Väittämien muotoilu saattaa usein myös herättää epäilyksiä puolueellisuudesta — mitä ei tosin aina ole helppo korjata.

Mikäli tuot vaalikoneeseen uusia ominaisuuksia, varmista hyvissä ajoin ennen vaalikoneen julkaisua, että pystyt keräämään niiden käytöstä laadukasta, anonyymiä käyttäjätietoa. Kaikilla vaalikonealustoilla tai kaikissa vaalikoneiden käyttämissä pilvipalveluissa tämä ei ole itsestäänselvyys. Kun vaalikone julkaistaan, analysoi tarkkaan vaalikoneen tuottamaa käyttäjätietoa selvittääksesi, miten koneen uudet ominaisuudet on otettu vastaan. Kehittääksesi vaalikonettasi systemaattisesti voit järjestää vielä vaalien jälkeenkin työpajoja vaalikoneesi kohderyhmän kanssa, jotta pääset näkemään käytännössä, miten käyttäjät konettasi käyttävät.



3. Satsaa kohderyhmälähtöiseen viestintään

Hyvin toteutetunkin vaalikoneen onnistumisen kannalta kriittistä on, että käyttäjät löytävät sen. Yleiseen käyttöön vakiintuneissa ja laajasti tunnetuissa vaalikoneissa käyttäjämäärän jääminen liian pieneksi ei ole todellinen uhka, mutta pienemmille kohderyhmille suunnatuissa vaalikoneissa niin on. Siksi viestinnän onnistuminen on näille vaalikoneille todellinen kohtalonkysymys. Kohderyhmälähtöisen viestinnän merkitys korostuu entisestään, kun tavoitellaan nuoria tai jotakin yhteiskunnallisesti vähemmän aktiivista ryhmää.

Jotta vaalikone tavoittaisi kohderyhmänsä, vaalikoneen julkaisijan tulee olla perillä, mitkä viestintäkanavat saavuttavat kohderyhmän parhaiten. Usein tähän viestintäpalettiin kuuluvat myös sosiaalisen median alustat. Kun vaalikonetta aiotaan mainostaa kohderyhmälähtöisesti valituilla sosiaalisen median alustoilla, on kuitenkin tärkeää selvittää ennakkoon, minkälaisia rajoituksia alustoilla on poliittisen sisällön julkaisemisen suhteen. Sosiaalisen median alustoilla on vaalien aikaan erilaisia tulkintoja siitä,

minkälainen mainonta on kiellettyä poliittista viestintää. Pahimmillaan vaalikoneen mainokset voivat jäädä julkaisematta, mikäli alusta tulkitsee laaditut mainokset vääränlaisiksi poliittiseksi mainonnaksi.

Vaalikoneen löydettävyyteen ja jaettavuuteen kannattaa panostaa

Sivistävän vaalikoneen julkaisija voi tukea vaalikoneensa löytämistä myös tekemällä vaalikoneen jakamisen helpoksi ja houkuttelevaksi. Lisänäkyvyyttä koneelle saa luomalla tietoisesti vaalikonesisältöjä, joita ehdokkaat tai vaalikoneen käyttäjät pystyvät jakamaan esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Tällaisia sisältöjä ovat esimerkiksi kiinnostavat vaalikoneväittämät mahdollisine vastausjakaumineen, ehdokkaiden tai puolueiden kantojen visualisoinnit, ehdokkaiden vapaamuotoiset esittelyt tai vaalikoneen käyttäjille henkilökohtaisesti laaditut, visualisoidut tulokset suositelluista ehdokkaista.

4. Valitse tekniset ratkaisut kohderyhmän ehdoilla

Sivistävän vaalikoneen toteuttaminen kohderyhmälähtöisesti edellyttää riittävän joustavaa teknistä alustaa, joka suo mahdollisuuden kehittää vaalikonetta valitun kohderyhmän tarpeiden edellyttämällä tavoilla. Siksi myös vaalikoneen teknisen alustan valintaan kannattaa kiinnittää huomiota.

Suljetuissa alustaratkaisuissa muokattavissa olevat ominaisuudet on yleensä hyvin tiukkaan rajattu tai niiden muokkaaminen edellyttää mahdollisesti kalliiden muutostöiden tilaamista koneen tarjoajalta. Niihin verrattuna avoimen lähdekoodin vaalikonealusta etu on sen täysin vapaa muokattavuus. Muokattavuuden ansiosta alustan varaan rakennetut vaalikoneet voidaan räätälöidä kohderyhmän tarpeisiin huomattavasti helpommin ja edullisemmin kuin suljetuissa järjestelmissä. Jos tiettyä kohderyhmää varten kehitetyt uudet ominaisuudet osoittautuvat toimiviksi, avoimella vaalikonealustalla ne voidaan myös luovuttaa muiden vaalikonejulkaisijoiden käyttöön avoimen lähdekoodin periaatteiden mukaisesti.

Mitä uusia ominaisuuksia vaalikoneessa voisi olla?

Vaalikoneen julkaisijan näkökulmasta toinen avoimen vaalikonealustan keskeinen hyöty on, että tietyt vaalikoneen perustoiminnot ovat alustalla valmiina saatavilla. Näin perusmuotoisen vaalikoneen tekeminen vaatii julkaisijalta vähemmän resursseja, ja vapautuneita resursseja voi kohdentaa kohderyhmälähtöisten ominaisuuksien ja muiden vaalikoneinnovaatioiden kehittämiseen. Perinteisissä vaalikonetoteutuksissa ei ole esimerkiksi toistaiseksi mietitty paljoakaan vaalikoneen täyttämisen jälkeistä aikaa. Sivistävien vaalikoneiden julkaisijat voisivat kehittää uusia ominaisuuksia, jotka tukevat vaalikoneen käyttäjien äänestysaktiivisuutta. Mitä jos vaalikoneen tulostuloksissa käyttäjiä palvelisi esimerkiksi verkkokaupoista tuttu “ostoskori”, johon käyttäjä pystyisi tallentamaan mielestään lupaavimmat ehdokkaat? Tai entä jos käyttäjällä olisi mahdollisuus vaalikonetta täyttäessään tilata vaalipäivän

kynnyksellä lähetettävä muistutus, joka sisältäisi linkin hänen henkilökohtaisiin ehdokassuosituksiinsa?

Sivistävän vaalikoneen julkaisijat voisivat myös pohtia, miten vaalikoneen ja sen tarjoaman politiikkatiedon käyttöaikaa olisi mahdollista pidentää vaalisyklin ulkopuolelle esimerkiksi tuomalla koneeseen demokratiakasvatusominaisuuksia.

Mahdollisuudet monenlaisiin kohderyhmälähtöisiin vaalikoneinovaatioihin lisääntyvät, koska avoimen lähdekoodin vaalikonealusta vähentää perusmuotoisen vaalikoneen kehittämiseen vaadittavia resursseja.

“Äänestäjät ovat kiinnostuneita vaaleista ja politiikasta vaalien aikana. Miten voitaisiin pidentää poliittisen kiinnostuksen herkkyyksiaikaa? Voisivatko vaalikoneet pidentää tätä aikaa myös yli vaalien?”



ESIMERKKI:

Pelillistetty demokratia- kasvatuskone opetti puolueiden arvoeroja

Suomessa pidettiin vuonna 2025 alue- ja kunta-vaalit. Niiden yhteydessä Suomen nuorisovaltuustojen kattojärjestö Nuorisovaltuustot ry julkaisi nuorille suunnatun vaalikoneen.

Vaalikone toteutettiin kohderyhmälähtöisesti, tiiviissä yhteistyössä nuorten kanssa. Vaalikoneen todellinen innovaatio oli kuitenkin koneeseen rakennettu erillinen, pelillistetty demokratiakasvatusversio, jota oppilaat käyttivät opettajien ohjauksessa, osana Nuorisovaltuustojen järjestämää Nuorten politiikkaviikkoa.

Teknisestä näkökulmasta vaalikoneen demokratiakasvatusversion toteutus oli yllättävän yksinkertaista. Toteutus vaati vähän muutoksia varsinaisen vaalikoneen toiminnallisuuksiin, ja monia vaalikoneen perustoiminnallisuuksia pystyttiin

☰ Nuorisovaltuustot



**Tervetuloa tutustumaan
puolueiden eroihin ja arvoihin
Nuorten vaalikoneen avulla**

Vastaa vaalikoneen kysymyksiin siten, että saat alla olevan sinulle arvotun puolueen ensimmäiseksi tuloksissa.

RKP Ruotsalainen kansanpuolue

Käytä vastaamisen apuna sinulle arvotun puolueen nettisivuja. Tutki huolella etenkin kunta- ja aluevaalien vaaliohjelmaan.

Jatka >

Arvo puolue uudelleen

☰ Nuorisovaltuustot

Väittäjä 1/11

**Äänestysikärajaa tulee laskea
16 ikävuoteen kunta- ja
aluevaaleissa.**

i Tutustu aiheeseen

Progress bar with 5 circles: 1st circle filled, others empty.

TÄYSIN ERI
MIELTÄ

OSITTAIN
MIELTÄ

EI SAMAA
EIKÄ ERI
MIELTÄ

OSITTAIN
SAMAA
MIELTÄ

TÄYSIN SA-
MAA
MIELTÄ

<

PALAA

>

OHITA

hyödyntämään sellaisenaan. Teknistä toteutusta enemmän huolellista suunnittelua vaati demokratiakasvatuksellisen konseptin hionta ja toteutus.

Demokratiakasvatusversion merkittävin ero samaan aikaan julkaistuun kunta- ja aluevaalien vaalikoneeseen verrattuna oli se, että – toisin kuin kunta- ja aluevaalikoneessa, jossa näkyvillä olivat sekä ehdokkaat että puolueet – siinä esiintyivät ainoastaan puolueet. Myös vaalikoneen sisältämät väitteet valittiin ja toteutettiin eri tavalla kuin kunta- ja aluevaalikoneessa.

Demokratiakasvatuksellisessa vaalikoneessa väittämiä oli vähemmän ja ne käsittelivät ainoastaan valtakunnallisia teemoja. Lisäksi väittämien yhteydessä näytettyihin perusteluihin hankittiin tekstit puoluejärjestöjen toimistoista. Toteutustapaan päädyttiin, jotta demokratiakasvatuskoneessa oppilaille näytetyt väittämät edustaisivat mahdollisimman selkeästi puolueen kansallista ja yhteistä linjaa.

Konetta käytettiin oppitunnilla

Demokratiakasvatusvaalikoneen tavoitteena oli tutustuttaa oppilaat puolueiden välisiin arvoeroihin. Käytännössä kone arpoi oppilaalle aluksi oman puolueen. Sen jälkeen oppilaan tehtävänä oli pyrkiä vastaamaan vaalikoneen väittämiin samaan tapaan kuin arvottu puolue oli vastannut. Mikäli oppilas onnistui tässä, puolue nousi vaalikoneen oppilaalle laatimissa suosituksissa tuloslistan ensimmäiseksi. Jos oppilaan ja puolueen vatsaukset erosivat, eikä puolue noussut tuloslistan kärkipaikalle, kone kannusti oppilasta muuttamaan vastauksiaan tuloksen parantamiseksi.

Pystyäkseen ennakoimaan, miten arvottu puolue vastaisi vaalikoneen väittämiin, oppilaat saivat hakea tietoa puolueiden ohjelmista tai muista yleisistä tietolähteistä, kun he käyttivät vaalikonetta oppitunnilla.

Demokratiakasvatuskone sai opettajilta paljon myönteistä palautetta. Se sai hyvin suopean vastaanoton myös vaalikoneväittämiin vastauksia tuottaneilta puoluejärjestöiltä.

Muita vaalikoneita, joissa on sivistäviä ominaisuuksia

Palumba

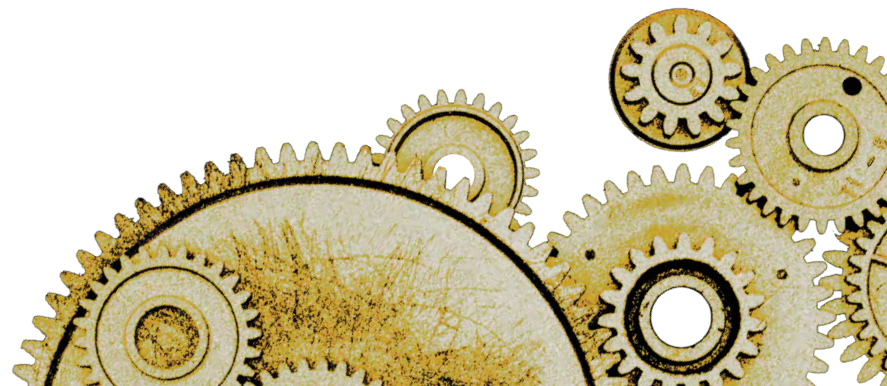
Tämä vaalikone tavoitti 190 000 ensimmäistä kertaa äänestänyttä eurooppalaisnuorta EU-parlamenttivaaleissa kesäkuussa 2024. Vaalikoneen tuloksissa hyödynnetään persoonallisuustesti-tyylisiä toiminnallisuuksia.

Young Voice

Hollantilainen vaalikone on toiminut osittaisena esikuvana Suomessa vuonna 2024 toteutetulle videomuotoiselle sivistävälle vaalikoneelle. Tässä vaalikoneessa kaikki kysymykset esitellään videolla. Tulokset esitetään ilman tarkkoja suositusprosentteja, mutta vaalikonevastausten perusteella puolueet listataan käyttäjälle paremmuusjärjestyksessä.

Yle Kioskin vaalibotti

Vuoden 2019 eduskuntavaaleihin toteutettu vaalibotti oli varhainen kokeilu, jossa hyödynnettiin chattibotti-tyyppistä käyttöliittymää. Kone näytti kalvokoosteen kustakin käsiteltävästä asiakysymyksestä. Koneen käyttökynnystä alennettiin myös toteuttamalla käyttöliittymä keskustelumaisesti ja käyttämällä tuttavallista kieltä.



Lähdeluettelo

Germann, M., Mendez, F., Wheatley, J. et al. 2015. Spatial maps in voting advice applications: The case for dynamic scale validation. Acta Polit 50, 214–238 (2015).

Kamoen, Naomi – Liebrecht, Christine. 2022. I Need a CAVAA: How Conversational Agent Voting Advice Applications (CAVAAs) Affect Users' Political Knowledge and Tool Experience. Front. Artif. Intell., 12 May 2022. Sec. Language and Computation. Volume 5 – 2022.

Thomeczek, Jan Philipp et al. 2025. One model to rule them all? Choosing two-dimensional spaces for European political landscapes with VAA data. Journal of Information Technology & Politics, 1–10.

SITRa

SITRAN OPAS 15.1.2026

Sitran oppaat on tarkoitettu tulevaisuustiedon hyödyntämiseen.
Ne ovat konkreettisia apuvälineitä tulevaisuustyöhösi.
ISBN 978-952-347-445-1 (PDF) www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11-13
PL 160
00181 Helsinki
P: +358 294 618 991